

Aleksandra Kogut, Izabela Pączek

**KASACJA W PRAWIE POLSKIM
I PRAWIE STANÓW ZJEDNOCZONYCH
– PRÓBA PORÓWNANIA**

Dokonując próby porównania instytucji kasacji w prawie polskim i w prawie Stanów Zjednoczonych, w pierwszej kolejności należy odnieść się do hierarchii norm prawnych, jaka występuje w prawie amerykańskim. W tym miejscu trzeba również dodać, że genezy prawa karnego i procedury karnej USA należy poszukiwać w prawie angielskim. Od wprowadzenia Magna Charta w 1215 r. prawo angielskie przeszło istotną ewolucję, zachowując jednocześnie ogólne rozwiązania charakterystyczne dla modelu anglosaskiego.

Stany Zjednoczone są państwem federalnym, stąd istotne znaczenie ma podział na prawo stanowe, obowiązujące w danym stanie, i federalne, obowiązujące na terenie całego kraju. Powyższy podział ma bezpośredni wpływ na hierarchię norm prawnych. Konstytucja USA jako konstytucja federalna jest najwyższym prawem całego kraju. Kolejne miejsca zajmują umowy międzynarodowe, ustawy federalne, konstytucje stanowe, ustawy stanowe oraz normy prawa lokalnego. Niezależnie od przedstawionej hierarchii w ramach prawa amerykańskiego wyróżnia się również prawo stanowe, czyli *statute law*, oraz prawo powszechne, określane jako *common law*. Z kolei w ramach tego ostatniego należy wskazać instytucję precedensu, który powstaje na bazie konkretnej sprawy i ma postać szczególnej normy prawnej. Jego istota wyraża się związaniem sądów niższego rzędu decyzją sądów nadrzędnych. Nie wyklucza to jednocześnie odstąpienia przez odpowiedni sąd od ustanowionego przez siebie precedensu. Wówczas, jak słusznie wskazuje C. Kulesza¹, oddziałuje to na toczącą się sprawę oraz na sprawy przyszłe. Nie ma natomiast wpływu na poprzednie rozstrzygnięcia sądowe wydane w oparciu o dotychczasowe orzecznictwo. Sens istnienia instytucji precedensu zakłada jego wielokrotne zastosowanie w przyszłości w odniesieniu do

¹ C. Kulesza, *Niektóre aspekty prawa do obrony w świetle orzecznictwa Sądu Najwyższego USA*, „Palestra” 1995, nr 9–10, s. 87.

tej samej kategorii spraw, co sprawa precedensowa. Są jednak przypadki, gdy dany stan faktyczny lub prawny nie został rozstrzygnięty w żadnym precedensie. Wówczas konieczne jest porównanie okoliczności danej sprawy z dotychczasowymi rozstrzygnięciami sądowymi. Instytucja precedensu ma szczególne znaczenie zarówno w amerykańskim orzecznictwie, jak i w ustawodawstwie. Amerykański system prawny preferuje prawo powszechne, które w większym stopniu odzwierciedla potrzeby społeczne. Jak słusznie podnosi R. Tokarczuk², w odniesieniu do instytucji precedensu istnieje pomiędzy amerykańskim i angielskim *common law* istotna różnica. W przypadku amerykańskiego *common law* widać jego większą koegzystencję z prawem stanowionym. Jak wskazuje T. Langer³, o przyjęciu angielskiego *common law* zadecydowały chronione przez to prawo zasady wolności osobistej, własności prywatnej, bez ograniczeń feudalnych. Cechą charakterystyczną prawa amerykańskiego jest współwystępowanie w nim z jednej strony *common law*, a z drugiej – norm powstałych w drodze ustawodawczej.

Mając na uwadze przedstawioną powyżej charakterystykę amerykańskiego prawa, a jednocześnie chęć porównania tam istniejącej kasacji jako nadzwyczajnego środka zaskarżenia występującego także w polskiej procedurze karnej, należy zauważyć, że postępowanie kasacyjne w prawie amerykańskim nie stanowi odrębnej instytucji – zostało ono zawarte w wielu innych modelach postępowania. Kolejnym problemem na drodze do porównania instytucji kasacji w obu systemach prawnych są znaczące różnice terminologiczne. W prawie polskim instytucja kasacji, przesłanki jej stosowania oraz charakterystyka postępowania zostały zawarte w przepisach Kodeksu postępowania karnego, natomiast w prawie amerykańskim instytucja kasacji karnej stanowi połączenie różnych postępowań.

D. Cao, specjalistka w zakresie komparatystyki prawa, stwierdza, że porównując instytucje funkcjonujące w różnych systemach prawnych oraz sądy i ich nazwy, należy przede wszystkim mieć na uwadze funkcje jakie pełnią. W jurysdykcji sądowej wyróżnia się m.in. orzeczenia pierwotne i apelacyjne, karne i cywilne, federalne i stanowe. Działalność sądów w różnych państwach oparta jest na różnego typu regulacjach, co jest szczególnie widoczne w przypadku systemu prawa kontynentalnego i systemu *common law*. Dlatego też analizując stosowane przez sądy instytucje prawne, należy przede wszystkim zwrócić uwagę na funkcję danego sądu oraz rodzaj orzeczeń przez niego wydawanych⁴. Dla porównania, S. Geeroms stwierdza, że pojęcie kasacja (*cassation*) w francuskim systemie prawa, rewizja (*revision*) w systemie niemieckim oraz apelacja (*appeal*)

² R. Tokarczyk, *Prawo amerykańskie*, Kraków 2003, s. 36.

³ T. Langer, *Stany w USA. Instytucje – praktyka – doktryna*, Warszawa 1988, s. 211.

⁴ D. Cao, *Translating Law*, New York 2007, s. 64.

w systemie *common law* nie powinny być pojmowane jako tożsame, albowiem sądy apelacyjne w poszczególnych systemach prawa mają różne kompetencje i wydają odmienne postanowienia⁵.

Dla analizy instytucji kasacji w prawie amerykańskim ważne jest również przedstawienie specyfiki tego systemu. W Stanach Zjednoczonych najistotniejszą rolę odgrywa podział prawa na prawo stanowe (*state law*) – obowiązujące jedynie w określonym stanie, i prawo federalne (*federal law*) – obowiązujące na terenie całego kraju. Z wielu względów istotny jest także podział na prawo powszechne (*common law*) oraz prawo stanowione (*statute law*)⁶. Fakt, że system prawa amerykańskiego jest systemem *common law*, nie oznacza, że w ogóle nie występuje w nim prawo stanowione, które stanowią podstawę dla funkcjonowania jurysdykcji w poszczególnych stanach. Zagadnienia takie jak prawo rodzinne, prawo własności czy też prawo karne regulowane są przez stanowe kodeksy i wewnętrzną jurysdykcję każdego ze stanów⁷. Przykładem prawa stanowionego istotnego z punktu widzenia postępowania karnego i omawianej instytucji kasacji jest Konstytucja Stanów Zjednoczonych, *Rules of Criminal Procedure* czy statuty poszczególnych sądów stanowych i Sądu Najwyższego. Mimo istnienia stanowego prawa stanowionego federalny system prawny wyraźnie opiera się na prawie powszechnym, czyli precedensach. Gdy określony przepis prawa stanowionego był już wcześniej stosowany przez sąd, inny sąd orzekający w podobnej sprawie chętniej powołuje się na orzeczenie sądowe oparte na tym przepisie niż wprost na ten sam przepis⁸. Ma to istotne znaczenie dla analizy źródeł amerykańskiego prawa karnego i procedury karnej, a co za tym idzie, dla rozważań nad instytucją kasacji i przesłankami jej stosowania.

Jak wcześniej stwierdzono, instytucja kasacji w prawie amerykańskim zawarta została w wielu postępowaniach, inaczej niż w prawie polskim, gdzie stanowi odrębną i jednolitą procedurę. W amerykańskim systemie prawa postępowanie odwoławcze łączy cechy typowego procesu apelacyjnego z właściwościami procesu kasacyjnego, gdy sąd apelacyjny po ponownym rozpoznaniu całokształtu znanego wcześniej i ewentualnie nowego materiału faktycznego i prawnego orzeka w danej sprawie, utrzymując w mocy poprzednie orzeczenie bądź wydając nowe. Z kolei cechy procesu kasacyjnego widoczne są w sytuacji, gdy kontrola zaskarżonego orzeczenia sądu niższej instancji ograniczona jest wyłącznie do jego zgodności z prawem. Wówczas sąd apelacyjny ogranicza własną rolę do

⁵ Więcej na ten temat: S.Geeroms, *Comparative Law and Legal Translation Why the Terms Cassation, Revision and Appeal Should Not Be Translated*, „American Journal of Comparative Law” 2002, no. 50(1), s. 210–228.

⁶ R. Tokarczyk, *op. cit.*, s. 30.

⁷ G.P. Fletcher, *American Law in Global Context*, New York 2005, s. 5.

⁸ *Ibidem*, s. 33.

utrzymania w mocy orzeczenia sądu niższej instancji lub uchylenia go w całości lub części i przekazania sprawy do ponownego rozpatrzenia⁹.

W związku z wkomponowaniem amerykańskiej procedury kasacyjnej w inne środki odwoławcze w celu omówienia tejże procedury istotne jest przedstawienie zagadnienia apelacji oraz struktury sądów apelacyjnych funkcjonujących w Stanach Zjednoczonych.

Istotne znaczenie ma podział na sądy stanowe oraz federalne, albowiem od tego, z jakim sądem mamy do czynienia, zależeć będzie procedura apelacyjna. W ramach sądownictwa federalnego wyróżnia się sądy dystryktowe (*district courts*, obecnie orzeka w nich 677 sędziów), apelacyjne (179 sędziów) oraz Sąd Najwyższy Stanów Zjednoczonych (9 sędziów). Na stanowisko sędziów federalnych według procedury konstytucyjnej powoływani są najbardziej doświadczeni prawnicy; proces wyboru ma charakter polityczny (sędziów powołuje prezydent USA za zgodą Senatu). Dla sądownictwa federalnego zastrzeżono sprawy związane z konstytucyjnością prawa, kontraktami międzynarodowymi, dotyczące urzędów państwowych, sporów kompetencyjnych między stanami, prawem morskim oraz prawem upadłościowym. Sprawy niezastrzeżone dla sądów federalnych rozpatrują sądy stanowe, są to m.in. sprawy karne, z zakresu prawa rodzinnego, prawa kontraktów czy delikty w prawie cywilnym (*tort law*). W ramach sądownictwa stanowego wyróżnia się sądy procesowe (*trial courts*), sądy apelacyjne oraz stanowe sądy najwyższe. W większości stanów sędziowie wybierani są w wyborach powszechnych. Jedynie w kilku w drodze nominacji powołują ich władze lokalne (np. w Kalifornii, Virginii)¹⁰.

W większości stanów USA oraz w amerykańskich sądach federalnych strony postępowania są uprawnione do jednokrotnego odwołania się od wyroku. Niektóre sądy apelacyjne mają uprawnienie uznaniowej oceny, co oznacza, że mogą zdecydować, czy będą rozpatrywać odwołanie wniesione w konkretnym przypadku¹¹. Federalne sądy apelacyjne mają swobodę dysponowania sprawą w taki sposób, w jaki „wymaga tego sprawiedliwość”. Dlatego Sąd Najwyższy Stanów Zjednoczonych lub jakikolwiek inny federalny sąd apelacyjny może utrzymać w mocy, zmienić, zawiesić lub uchylić dowolny wyrok lub nakaz sądu, który jest legalnie wniesiony do rozpatrzenia¹². Ogólnie rzecz biorąc, również stanowe

⁹ *Ibidem*, s. 133.

¹⁰ M. Rychert, *Prawniczy American Dream*, „Na Wokandzie”, nr XI, <http://nawokandzie.ms.gov.pl/studia-i-kariera-11/news/353/prawniczy-american-dream>.

¹¹ Dane za stroną internetową: <http://appeals.uslegal.com/appellate-determinations/>.

¹² Zob. 28 USC § 2106; „The Supreme Court or any other court of appellate jurisdiction may affirm, modify, vacate, set aside or reverse any judgment, decree, or order of a court lawfully brought before it for review, and may remand the cause and direct the entry of such appropriate judgment, decree, or order, or require such further proceedings to be had as may be just under the circumstances”, US Code dostępny na stronie internetowej: <http://www.law.cornell.edu/uscode/text/28/2106>.

sądy apelacyjne mogą potwierdzić lub zmienić orzeczenie. Mają one również prawo zatrzymać sprawę celem dalszego postępowania, w tym rozpoczęcia nowego procesu, wprowadzenia nowych dowodów lub wyjaśnienia orzeczenia sądu niższej instancji¹³.

Zarówno na poziomie stanowym, jak i federalnym procedura apelacyjna może przybierać formę procedury kasacyjnej, gdy mamy do czynienia z badaniem zaskarżonego orzeczenia pod względem zgodności z przepisami prawa. Jednakże z uwagi na wielość przepisów w tej materii i liczne orzecznictwo na potrzeby niniejszego opracowania analizie poddana zostanie jedynie procedura apelacyjna przed Sądem Najwyższym Stanów Zjednoczonych, ponieważ zarówno strukturalnie, jak i kompetencyjnie najbardziej odpowiada on polskiemu Sądowi Najwyższemu.

Sąd Najwyższy składa się z prezesa Sądu Najwyższego Stanów Zjednoczonych i takiej liczby sędziów Stowarzyszonych, jaką ustali Kongres. Obecnie w Sądzie Najwyższym Stanów Zjednoczonych funkcję pełni ośmiu sędziów stowarzyszonych (28 USC § 1). Prawo do nominowania sędziów należy do prezydenta Stanów Zjednoczonych, a kadencje zatwierdzane są przez Senat¹⁴.

Artykuł III § 1 Konstytucji stanowi: „Władza sądownicza w Stanach Zjednoczonych składa się z Sądu Najwyższego oraz ustalonej przez Kongres określonej liczby sądów niższej instancji”. Sąd Najwyższy Stanów Zjednoczonych powstał na mocy zacytowanego powyżej przepisu oraz na podstawie ustawy o sądownictwie (*Judiciary Act*) z 24 września 1789 r. (1 Stat. 73), która weszła w życie 2 lutego 1790 r.¹⁵

Z kolei art. III § 2 Konstytucji wskazuje: „Władza sądownicza obejmuje wszystkie sprawy, w zakresie prawa i prawa własności, wynikające z niniejszej Konstytucji, ustaw Stanów Zjednoczonych oraz traktatów, które są przekazywane w ramach ich kompetencji; wszystkie sprawy dotyczące ambasadorów, ministrów i konsulów, wszystkie sprawy z zakresu prawa morza, w których Stany Zjednoczone są stroną; spory między dwoma lub więcej państwami, między państwem i obywatelami innego państwa; pomiędzy obywatelami różnych państw, między obywatelami tego samego państwa w sprawach dotyczących własności ziemi w różnych państwach i między państwami lub jego obywatelami oraz państwami obcymi, dotyczących osób lub przedmiotów”. „We wszystkich sprawach dotyczących ambasadorów, ministrów i konsulów oraz tych, w których państwo jest stroną, Sąd Najwyższy ma pierwotną właściwość. We wszystkich

¹³ Zob. *Hatfield v. Bush*, 540 So. 2d 1178 (La.App. 1 Cir. 1989).

¹⁴ Dane za oficjalną stroną internetową US Supreme Court: <http://www.supremecourt.gov/about/briefoverview.aspx>.

¹⁵ Konstytucja Stanów Zjednoczonych Ameryki – <http://www.archives.gov/historical-docs/document.html?doc=3>; więcej na temat Konstytucji Stanów Zjednoczonych – P. Laidler, *Konstytucja Stanów Zjednoczonych Ameryki. Przewodnik*, Kraków 2007.

innych wyżej wymienionych przypadkach Sąd Najwyższy ma jurysdykcję odwoławczą co do prawa i faktów, z takimi wyjątkami i na mocy takich rozporządzeń, o jakich postanowi Kongres”.

Jurysdykcja apelacyjna została przyznana Sądowi Najwyższemu w treści statutów, z upoważnienia przyznanego Kongresowi na mocy postanowień Konstytucji. Podstawowym uregulowaniem prawnym dotyczącym przyznawania i kontroli właściwości Sądu Najwyższego jest 28 USC § 1251 i nast. oraz postanowienia zawarte w innych ustawach szczególnych.

Ze względu na to, że każdego roku w Sądzie Najwyższym Stanów Zjednoczonych zostaje złożonych ponad siedem tysięcy spraw cywilnych i karnych, sędziowie mają znaczną swobodę w podejmowaniu decyzji, które z nich będą rozpatrywać. Sąd Najwyższy USA ma również kompetencję „pierwotnej jurysdykcji” w bardzo niewielkiej liczbie przypadków wynikających ze sporów między państwami lub między państwem i rządem federalnym¹⁶.

W wieloletniej działalności Sądu Najwyższego wykształciło się wiele zasad stanowiących podstawę odmowy zajmowania się przez niego sprawami sądowymi. Zgodnie ze sformułowaniem konstytucyjnym, że władza sądowa obejmuje „sprawy” (*cases*) oraz „spory” (*controversies*), Sąd Najwyższy zajmuje stanowisko, że kognicji jego podlegają: sprawy sądowe, tj. spory prawne o charakterze rzeczywistym (a nie pozornym), konkretne (nie zaś mogące dopiero wystąpić w przyszłości) i aktualne (gdy orzeczenie może przynieść praktyczne efekty), dotyczące rozbieżnych praw i obowiązków różnych stron oraz dojrzałe do rozstrzygnięcia. Dlatego też amerykański Sąd Najwyższy występuje przeciwko uzyskiwaniu od niego orzeczeń o charakterze opiniodawczym.

Co więcej, Sąd Najwyższy USA bardzo rygorystycznie bada występowanie legitymacji procesowej po stronie uczestników postępowania, wymagając realnego i bezpośredniego naruszenia ich praw i wolności. Sprawa dopiero wówczas zasługuje na rozpoznanie przez amerykański Sąd Najwyższy, gdy zawiera w sobie „znaczącą kwestię federalną” (*substantial federal question*)¹⁷.

Amerykańska procedura karna na szczeblu federalnym została określona przepisami ustawy Federalne zasady postępowania karnego (*Federal Rules of Criminal Procedure*). Jej postanowienia przewidują, podobnie jak czyni to polski Kodeks postępowania karnego, możliwość wniesienia apelacji w formie zbliżonej do polskiej procedury kasacyjnej. Artykuł 29 *Federal Rules of Criminal Procedure* stanowi, że sąd może w pewnych okolicznościach, uchylić skazujący werdykt ławy przysięgłych i zadecydować o rozpoczęciu nowego procesu w danej sprawie lub nawet postanowić o uniewinnieniu oskarżonego¹⁸.

¹⁶ Dane za stroną internetową: <http://usgovinfo.about.com/blctjurisdiction.html>.

¹⁷ P. Samecki, *Ustroje konstytucyjne państw współczesnych*, Kraków 2007, s. 120.

¹⁸ 29 Federal Rule of Criminal Procedure – http://www.law.cornell.edu/rules/frcrmp/rule_29.

Wniosek o uniewinnienie (*motion for a judgement of acquittal*) można składać w trzech fazach postępowania karnego przed sądami federalnymi. Punkt a art. 29 zezwala na złożenie wniosku po zakończeniu postępowania dowodowego, a przed przekazaniem sprawy do rozpatrzenia przez ławę przysięgłych. Wówczas, po ocenie, czy dowody zebrane w sprawie są wystarczające do skazania pozwanego, sąd może wydać wyrok uniewinniający bądź zdecydować o dalszym rozpatrywaniu sprawy przez ławę przysięgłych. Zgodnie z pkt b omawianego przepisu w sytuacji, gdy wniosek o uniewinnienie został złożony przed zakończeniem postępowania dowodowego, sąd federalny może wstrzymać się z decyzją o wydaniu wyroku uniewinniającego. Wówczas sprawa zostaje przekazana do rozpoznania przez ławę przysięgłych i po wydaniu przez nią wyroku sąd ma prawo zdecydować o jego podtrzymaniu lub uchyleniu. Punkt c art. 29 reguluje możliwość zmiany wyroku przez sąd federalny po wcześniejszym rozpatrzeniu i osądzeniu sprawy przez ławę przysięgłych, bez względu na to, czy wyrok przez nią wydany byłby skazujący czy uniewinniający. Po wydaniu wyroku przez ławę przysięgłych skazany składa w terminie 14 dni od uprawomocnienia się tegoż wyroku wniosek o uniewinnienie. Wówczas sąd może zdecydować o jego uchyleniu lub utrzymaniu w mocy. Punkt d art. 29 regulacji stwierdza ponadto, że w sytuacji, gdy sąd zdecydował o uchyleniu wyroku ławy przysięgłych, musi również określić, czy konieczne jest podjęcie dalszych kroków celem rozpoczęcia nowego postępowania w sprawie. Z kolei możliwość wniesienia wniosku o nowy proces w oparciu o nowe dowody lub inne odpowiednie przyczyny uregulowany został w art. 33 FRCP.

Warunki formalne składania wniosków do sądu federalnego celem uchylenia wyroku skazującego, jak i wniosku o nowe postępowanie w danej sprawie uregulowane zostały postanowieniami art. 47 FRCP. Zgodnie z przepisem, wniosek – poza sytuacją, gdy składany jest ustnie podczas rozprawy lub przesłuchania – dla swojej ważności musi być sporządzony w formie pisemnej, chyba że sąd zezwoli na inną formę. We wniosku należy dokładnie określić przyczynę jego złożenia z uwzględnieniem prośby o uchylenie wyroku lub inne rozstrzygnięcie sądu. Ponadto, do wniosku celem uprawdopodobnienia okoliczności w nim zawartych można dołączyć oświadczenie skazanego składane pod przysięgą. Wszelkie wnioski należy składać w terminie co najmniej 7 dni przed rozpoczęciem przesłuchania, chyba że sąd dla dobra sprawy zarządzi inny termin.

Amerykańskie postępowanie karne zna także instytucję nakazu zwolnienia osoby uwięzionej (*writ of habeas corpus*), która w pewnych okolicznościach zbliżona jest do polskiej procedury kasacyjnej odnośnie do wyroków pozbawienia wolności. *Habeas corpus* to nakaz sporządzany przez sędziego celem przeniesienia postępowania sprawy skazanego przez sąd stanowy do rozpatrzenia przez sąd federalny i kontroli zgodności z prawem kary pozbawienia wolności¹⁹.

¹⁹ P. Margulies, *The Writ of Habeas Corpus: The Right To Have Your Day in Court*, New York 2006, s. 7

Obecnie *habeas corpus* stanowi remedium dla osób skazanych na karę pozbawienia wolności przez sądy stanowe lub federalne i ma na celu zakwestionowanie legalności ustaw federalnych wykorzystywanych w postępowaniu sądowym, na podstawie których dokonano zatrzymania lub skazania. *Habeas corpus* ma również zastosowanie w sprawach imigracyjnych, deportacyjnych oraz dotyczących aresztowań wojskowych, a także postępowań sądowych przed komisjami wojskowymi i wyroków skazujących wydanych przez sąd wojskowy. Jednocześnie *habeas corpus* jest używany do badania legalności wstępnych etapów postępowania karnego – odpowiednich podstaw do zatrzymania, przeniesienia sprawy do innego sądu federalnego, odmowy kaucji lub warunkowego zwolnienia, naruszenia zakazu podwójnej karalności, brak zapewnienia szybkiego procesu lub przesłuchania, a także możliwość ekstradycji do obcego kraju²⁰. Z kolei zgodnie z art. 1 sekcja 9 ust. 2 Konstytucji Stanów Zjednoczonych prawo do złożenia wniosku o nakaz *habeas corpus* nie może być zawieszane, chyba że będzie to konieczne dla ochrony bezpieczeństwa publicznego²¹.

Kwestie proceduralne związane z postępowaniem *habeas corpus* przed sądami federalnymi zostały określone w art. 28 *US Code* par. 2241–2256. Przede wszystkim dla złożenia wniosku konieczne jest, aby wnioskodawca przebywał w areszcie. Z kolei więzień skazany na karę pozbawienia wolności musi wyczerpać wszystkie środki odwoławcze, w tym pełną procedurę apelacyjną przed odpowiednim sądem. Co więcej, wniosek musi być złożony w formie pisemnej i podpisany przez wnioskującego bądź jego pełnomocnika. Sędzia ma prawo odrzucić wniosek, gdy opiera się on na poprzednio rozpatrzonych zarzutach oraz w sytuacji braku zaistnienia podstawy do zwolnienia²².

Artykuł 28 *US Code* 2241 stwierdza, że *habeas corpus* nie ma zastosowania wobec więźniów, chyba że: 1) przebywa on w areszcie Stanów Zjednoczonych lub areszcie podlegającym władzy Stanów Zjednoczonych lub będzie sądzony przed którymś z sądów Stanów Zjednoczonych; 2) przebywa on w areszcie za działanie bądź zaniechanie będące pogwałceniem *Act of Congress*, nakazu, procesu, wyroku, dekretu wydanego przez władze USA lub traktatów, których USA są stroną; 3) został aresztowany za naruszenie Konstytucji lub ustaw, lub traktatów Stanów Zjednoczonych; 4) jest obywatelem obcego państwa i został aresztowany za działanie lub zaniechanie będące pogwałceniem jakiegokolwiek prawa, tytułu, władzy, przywileju, ochrony lub zwolnienia zatwierdzonego w ramach komisji, nakazu lub sankcji wydanej przez inne państwo, 5) konieczne jest doprowadzenie go do sądu celem przesłuchania lub na rozprawę²³.

²⁰ http://www.law.cornell.edu/wex/habeas_corpus.

²¹ Konstytucja Stanów Zjednoczonych Ameryki – <http://www.archives.gov/historical-docs/document.html?doc=3>

²² 28 *US Code* par. 2241–2256 – <http://www.law.cornell.edu/uscode/text/28/part-VI/chapter-153>.

²³ *Ibidem*.

W kolejnym artykule *US Code* stwierdza, że każdy wniosek o *habeas corpus* powinien być złożony we właściwym sądzie okręgowym w terminie 180 dni od ostatecznego wyroku skazującego lub wyroku w sprawie zbadania decyzji sądu niższej instancji.

Ponadto zagadnienie *habeas corpus* zostało uregulowane w regulaminie Sądu Najwyższego Stanów Zjednoczonych. Punkt 20 podpunkt 2a dokumentu²⁴ stwierdza, że petycja w kwestiach formalnych powinna być zgodna z wymogami 28 USC § 2241 i 2242, a w szczególności z przepisem zawartym w ostatnim akapicie § 2242, który wymaga wskazania „uzasadnienia dla niepodejmowania działania odwoławczego przed sądem okręgowym, w okręgu którego wnioskodawca jest zatrzymany”. Wymagane jest również umieszczenie we wniosku informacji dotyczących tego, kiedy i w jaki sposób wyczerpane zostały przysługujące mu środki odwoławcze przed sądem stanowym. Z kolei pkt 2b stwierdza, że celem uzasadnienia przyznania nakazu opuszczenia aresztu należy wykazać, że zaistniały wyjątkowe okoliczności uzasadniające wykonywanie przez Sąd Najwyższy USA uprawnień dyskrecjonalnych oraz że odpowiednie ulgi nie mogą być uzyskane w innej formie lub przed innym sądem.

Habeas corpus jest często ostatnią szansą dla pozwanego na uznanie go za niewinnego. Instytucja ta ma zastosowanie w sytuacji, gdy pozwany jest nieusatsfakcjonowany wynikiem odwołania od decyzji sądu lub gdy odmówiono mu bądź nie złożył wniosku w formie *writ of certiorari*, które także udzielane są według uznania sądu. Podobnie jak w przypadku apelacji czy *writ of certiorari habeas corpus* może skutkować uniewinnieniem skazanego w wyniku uznania zaistnienia błędu podczas prowadzenia działań procesowych. Zasadniczą różnicą pomiędzy *habeas corpus* a innymi środkami odwoławczymi jest to, że omawiany wniosek najczęściej dotyczy zagadnień takich, jak nieskuteczność lub brak kompetencji pełnomocnika czy pogwałcenie praw konstytucyjnych.

W przeciwieństwie do prawa amerykańskiego kasacja w polskiej procedurze karnej ma długą tradycję. Przeszła swoistą ewolucję od środka odwoławczego niejako trzecioinstancyjnego do nadzwyczajnego środka odwoławczego. Funkcjonowała już w Kodeksie postępowania karnego z 1928 r. Stanowiąc środek odwoławczy, służyła stronom od wyroków sądów odwoławczych oraz od wyroków sądów przysięgłych, od których nie przewidywano apelacji²⁵. Ponadto kasację można było wywieść od niektórych wyroków w sprawach karnych skarbowych i w sprawach o wykroczenia. Obowiązująca w tamtym okresie procedura karna przewidywała także tzw. kasację w obronie ustawy, którą mógł wnieść

²⁴ *Rules of the Supreme Court*, 16 February 2010 – <http://www.supremecourt.gov/ctrules/ctrules.aspx>.

²⁵ T. Grzegorzczak [w:] T. Grzegorzczak, J. Tylman, *Polskie postępowanie karne*, Warszawa 2011, s. 964.

prokurator Sądu Najwyższego od orzeczeń prawomocnych²⁶. Kasację można było oprzeć na zarzucie nieprawidłowego zastosowania ustawy przy określaniu przestępstwa i wymiarze kary oraz obrazie przepisów postępowania sądowego. Po jej rozpoznaniu Sąd Najwyższy mógł jedynie wyrok uchylić lub uznać go za nieważny albo kasację oddalić, a wyjątkowo poprawić błędną kwalifikację prawną czynu²⁷.

Z kasacji zrezygnowano w 1949 r., kiedy to proces karny oparto na systemie dwuinstancyjnym. W jej miejsce wprowadzono rewizję nadzwyczajną, którą mogły wnosić tylko podmioty specjalne (Prokurator Generalny, Pierwszy Prezes Sądu Najwyższego oraz – po utworzeniu instytucji Rzecznika Praw Obywatelskich – również ten podmiot)²⁸.

Nowela z 29 czerwca 1995 r. przywróciła z 1 stycznia 1996 r. kasację do polskiej procedury karnej, a prawo do jej wniesienia przyznano stronom od prawomocnych orzeczeń sądów odwoławczych kończących postępowania²⁹. Nowela pozostawiała prawo do wniesienia kasacji Ministrowi Sprawiedliwości – Prokuratorowi Generalnemu i Rzecznikowi Praw Obywatelskich (tzw. kasacja epizodyczna) od każdego prawomocnego orzeczenia kończącego postępowanie, nawet wydanego przed wprowadzeniem instytucji kasacji, w tym także będącego następstwem rozpoznania rewizji nadzwyczajnej. Rozpoznając kasację, Sąd Najwyższy mógł uchylić orzeczenie i sprawę przekazać do ponownego rozpoznania albo je zmienić na zasadach podobnych jak przy rozpatrywaniu apelacji³⁰.

Obecnie obowiązujący Kodeks postępowania karnego utrzymał model kasacji dostępnej dla wszystkich stron procesowych, traktując ją jako nadzwyczajny środek zaskarżenia. Różni się on jednak istotnie od pierwowzoru z 1995 r., albowiem ustawodawca ograniczył przedmiotowy zakres spraw podlegających zaskarżeniu w trybie kasacyjnym. Konieczność dokonania zmian była efektem masowego wnoszenia skarg kasacyjnych do Izby Karnej Sądu Najwyższego, najczęściej bezzasadnych, ignorujących podstawy kasacyjne i traktujących kasację jako kolejny instancyjny środek zaskarżenia³¹.

Istniejąca w dalszym ciągu nieefektywność postępowań kasacyjnych stała się przyczynkiem do kolejnych zmian – drastycznego ograniczania klasy orzeczeń zaskarżalnych kasacją przez strony, połączonego z otwarciem Sądowi Najwyższemu drogi do orzekania na posiedzeniu bez udziału stron w wypadku

²⁶ P. Hofmański, E. Sadzik, K. Zgryzek, *Kodeks postępowania karnego*, t. 3: *Komentarz do artykułów 468–682*, Warszawa 2004, s. 98

²⁷ T. Grzegorzcyk, *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, 2003, lex.online.wolterskluwer.

²⁸ *Idem* [w:] T. Grzegorzcyk, J. Tylman, *op. cit.*, s. 964

²⁹ *Ibidem*, s. 964

³⁰ T. Grzegorzcyk, *Kodeks...*

³¹ L.K. Paprzycki (red.), J. Grajewski, S. Steinborn, *Komentarz aktualizowany do art. 425–673 Kodeksu postępowania karnego*, lex.online.wolterskluwer.

oczywistej bezzasadności kasacji. Pozostawiono przy tym dopuszczalność skazania przez strony uchybienia wymienionego w art. 439. Kolejna nowelizacja przyniosła następujące zmiany: możliwość orzekania na posiedzeniu bez udziału stron w przedmiocie zażalenia na odmowę przyjęcia kasacji, pozostawienia kasacji bez rozpoznania, wstrzymania wykonania orzeczenia zaskarżonego kasacją, możliwość zaskarżania tzw. kasacją nadzwyczajną orzeczeń sądu kończących postępowanie przygotowawcze³². Taki model kasacji funkcjonuje obecnie.

Polski ustawodawca odmiennie od amerykańskiego sformalizował postępowanie kasacyjne w procedurze karnej i poświęcił mu rozdział 55 działu XI (*Nadzwyczajne środki zaskarżenia*).

W pierwszym rzędzie należy wskazać, że orzeczenie, od którego służy kasacja, musi spełniać koniunkcyjnie warunki określone w art. 519 k.p.k. Warunki te to: orzeczenie sądu odwoławczego w formie wyroku, który jest prawomocny i kończący postępowanie w sprawie³³. Przez „wyrok kończący postępowanie” należy rozumieć takie orzeczenie, które prawnie wyłącza możliwość dalszego zwykłego toku instancji. W doktrynie i orzecznictwie pojęcie „wyrok kończący postępowanie” z reguły odnoszone jest do prawomocności materialnej, a więc rozstrzygnięcia w sposób ostateczny o przedmiocie procesu³⁴. Po nowelizacji Kodeksu postępowania karnego z 27 września 2013 r. kasacja, na zasadzie wyjątku, przysługuje także stronom od prawomocnego postanowienia o umorzeniu postępowania i zastosowania środka zabezpieczającego. Należy od razu zauważyć, że ten zwrot ustawowy jest pewnego rodzaju skrótem myślowym, gdyż to nie sąd odwoławczy wydaje tej treści postanowienia. Chodzi tu o sytuację, gdy sąd odwoławczy utrzymał w mocy postanowienie sądu pierwszej instancji o umorzeniu postępowania i zastosowaniu środka zabezpieczającego³⁵.

Kasacja nie służy natomiast od prawomocnych postanowień sądu odwoławczego ani od wyroków niekończących postępowania, tj. uchylenia wyroku i przekazania sprawy do ponownego rozpoznania. Ponadto w art. 519 *in fine* k.p.k. przez odwołanie się do art. 425 § 2 k.p.k. wyłączono możliwość wniesienia kasacji od uzasadnienia wyroku sądu odwoławczego. Jednak z treści tego przepisu nie wynika, czy zakaz ten odnosi się tylko do stron, czy też do podmiotów wskazanych w art. 521 k.p.k. Wykładnia systemowa prowadzi do wniosku, że skoro umiejscowienie tego ograniczenia nastąpiło w przepisie normującym kasację od wyroku sądu odwoławczego, a uprawnienie do zaskarżenia przysłu-

³² P. Hofmański, K. Sadzik, E. Zgryzek, *op. cit.*, s. 98–99.

³³ D. Świecki [w:] *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, red. J. Skorupka, Warszawa 2015, s. 1244.

³⁴ A. Murzynowski, *Prawomocność orzeczeń sądowych jako przesłanka kasacji* [w:] *Środki zaskarżenia w procesie karnym. Księga pamiątkowa ku czci Profesora Zbigniewa Dody*, red. A. Gaberle, S. Waltoś, Kraków 2000, s. 191 i n.

³⁵ D. Świecki, *op. cit.*, s. 1244.

guje stronom, to zakres podmiotowy wyłączenia obejmuje tylko strony, natomiast nie dotyczy on podmiotów wymienionych w art. 521 k.p.k., które mogą wnieść kasację wyłącznie od uzasadnienia i to nie tylko prawomocnego wyroku sądu odwoławczego, ale od każdego prawomocnego orzeczenia sądu kończącego postępowanie³⁶. Podnosi się jednak, że z uwagi na podstawy kasacji, które odnoszą się do rozstrzygnięcia, a nie jego uzasadnienia, gdyż rażące naruszenie prawa powinno mieć istotny wpływ na treść orzeczenia, także te podmioty są uprawnione do wniesienia kasacji jedynie od uzasadnienia orzeczenia³⁷.

Strona może wnieść kasację zawsze, jeśli skarżyła wyrok sądu pierwszej instancji, niezależnie od tego, jaki efekt wywołał środek odwoławczy. Strona, która nie skarżyła wyroku sądu pierwszej instancji, nie zostaje zupełnie pozbawiona możliwości wniesienia kasacji. Gdy sąd odwoławczy w wyniku zaskarżenia przez inną stronę zmienił wyrok na jej niekorzyść, strona, która nie skarżyła wyroku sądu pierwszej instancji może wówczas wnieść kasację od wyroku sądu odwoławczego. Drugie odstępstwo wiąże się z bezwzględnymi podstawami uchylecia orzeczenia, o których mowa w art. 439 k.p.k. Nowelizacja z 20 lipca 2000 r. wprowadziła z 1 września 2000 r. dodatkowe ograniczenie stron w występowaniu z kasacją (dotyczące wnoszenia kasacji na korzyść lub niekorzyść oskarżonego)³⁸.

Oskarżony może wnieść kasację także w przypadku wniesienia apelacji na jego korzyść przez prokuratora, gdy sam oskarżony tego nie uczynił. Jak zauważa bowiem S. Zabłocki, oskarżony mógł zrezygnować z poddania wyroku kontroli instancyjnej, jeśli został on zaskarżony na jego korzyść przez prokuratora³⁹. Należy zauważyć, iż prokurator może wnieść kasację również na korzyść oskarżonego⁴⁰. Do uprawnień prokuratora w procesie kasacyjnym odnosił się Sąd Najwyższy, w którego ocenie nie jest dopuszczalne wniesienie kasacji w sytuacji, gdy orzeczenie sądu pierwszej instancji było zaskarżone jedynie na niekorzyść oskarżonego, a sąd odwoławczy utrzymał je w mocy albo zmienił na jego korzyść⁴¹. Prokurator ma prawo złożenia kasacji na korzyść oskarżonego także wówczas, gdy nie zaskarżył uprzednio wyroku sądu pierwszej instancji, wyrok ten natomiast został zmieniony rozstrzygnięciem sądu odwoławczego na niekorzyść oskarżonego. Wniesienie przez prokuratora kasacji na korzyść oskarżonego nie jest dopuszczalne, gdy wyrok sądu pierwszej instancji nie został w ogóle na korzyść oskarżonego zaskarżony, a ponadto wtedy, gdy – przy braku takiego

³⁶ T. Grzegorzczak [w:] T. Grzegorzczak, J. Tylman, *op. cit.*, s. 969.

³⁷ M. Rogacka-Rzewnicka, *Kasacja w polskim procesie karnym*, Warszawa 2001, s. 296–297.

³⁸ T. Grzegorzczak [w:] T. Grzegorzczak, J. Tylman, *op. cit.*, s. 965–966.

³⁹ S. Zabłocki [w:] Z. Gostyński, R.A. Stefański, S. Zabłocki, *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, t. 2, Warszawa 2004, s. 64.

⁴⁰ W. Grzeszczyk, *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, Warszawa 2008, s. 533.

⁴¹ Wyrok SN z 8 maja 1996 r., IV KKN 20/96, „Prokuratura i Prawo” 1996, nr 12/9.

zaskarżenia – wyrok ten utrzymano w mocy lub zmieniono go na korzyść oskarżonego⁴².

W przeciwieństwie do oskarżyciela publicznego oskarżyciel posiłkowy może podejmować czynności procesowe tylko na niekorzyść oskarżonego. Nie może zatem wnieść kasacji na jego korzyść⁴³.

O ile uprawnienie stron do wniesienia kasacji zostało ograniczone do prawomocnych wyroków sądów odwoławczych kończących postępowanie, o tyle ustawodawca jednocześnie przyznał szersze uprawnienia pewnym podmiotom szczególnym. W art. 521 § 1 i 2 k.p.k. wskazano podmioty uprawnione do wnoszenia kasacji specjalnej (nadzwyczajnej) oraz określono zakres ich uprawnień. Uprawnione podmioty wnoszą kasację nadzwyczajną z urzędu, niekiedy na prośbę stron, które mogą do Ministra Sprawiedliwości, Prokuratora Generalnego lub Rzecznika Praw Obywatelskich kierować jedynie prośby o wniesienie kasacji nadzwyczajnej⁴⁴. Podmiot szczególny nie jest jednak zobowiązany do wydania decyzji w przedmiocie nieuwzględnienia takiego wniosku lub prośby⁴⁵.

Kasacja nadzwyczajna obejmuje szerszy zakres orzeczeń niż kasacja przysługująca stronom ze względu na fakt, że można ją wywieść od każdego prawomocnego orzeczenia wydanego przez sąd, które kończy postępowanie. W orzecznictwie SN wskazuje się, że orzeczeniami kończącymi postępowanie są nie tylko wyroki i postanowienia rozstrzygające w przedmiocie głównego nurtu postępowania, a więc m.in. wyroki skazujące, niewinniające lub postanowienia o umorzeniu postępowania. Kończą postępowanie także prawomocne orzeczenia wydawane w innych, także pobocznych nurtach procesu, pod warunkiem że definitywnie zamykają rozpoznanie danej kwestii, powodując stałe skutki, np. prawomocne postanowienie sądu wydane w przedmiocie odtworzenia akt⁴⁶.

W art. 521 § 2 k.p.k. unormowano uprawnienie dla Rzecznika Praw Dziecka do wniesienia kasacji, którą podmiot ten może wnieść od orzeczenia sądu kończącego postępowanie wtedy, gdy na skutek jego wydania doszło do naruszenia praw dziecka. Z komentowanego przepisu nie wynika co prawda, czy chodzi o naruszenie praw dziecka jako uczestnika postępowania, czy też jako pokrzywdzonego uprawnionego do korzystania z praw strony, jednakże wykładnia funkcjonalna tego przepisu wskazuje, że chodzi tu o naruszenie praw dziecka związanych z uprawnieniami strony postępowania⁴⁷.

W art. 523 § 1 k.p.k. przewidziano dwie podstawy kasacji. Są to uchybienia wymienione w art. 439 k.p.k. oraz inne naruszenia prawa, które musi cechować

⁴² Wyrok SN z 6 września 2001 r., V KKN 216/01, OSNKW 2001, nr 11–12, poz. 98.

⁴³ Postanowienie SN z 6 maja 2008 r., II KZ 20/08, LEX nr 393945.

⁴⁴ D. Świecki, *op. cit.*, s. 1244.

⁴⁵ P. Hofmański, E. Sadzik, K. Zgryzek, *op. cit.*, s. 120.

⁴⁶ Postanowienie SN z 29 maja 2012 r., III KK 88/12, OSNKW 2012, nr 10, poz. 105.

⁴⁷ T. Grzegorzczak [w:] T. Grzegorzczak, J. Tylman, *op. cit.*, s. 965.

to, że są one „rażące”, a także mogły mieć istotny wpływ na treść orzeczenia. Podstawy te są samodzielne i nie można rozszerzać ich zakresu. Ustawodawca wyłączył możliwość wniesienia kasacji wyłącznie z powodu niewspółmierności kary⁴⁸. Należy przy tym zauważyć, iż podniesienie zarzutu niewspółmierności kary w kasacji jest dopuszczalne, ale jedynie w powiązaniu z zasadnym zarzutem obrazy prawa materialnego lub procesowego. W takim przypadku możliwe staje się zaskarżenie orzeczenia co do kary.

Bezwzględne przyczyny odwoławcze stanowiące podstawę wniesienia kasacji tym różnią się od innych rażących naruszeń prawa, że powodują konieczność uchylenia zaskarżonego orzeczenia bez badania ich wpływu na treść orzeczenia. Ustawa nie wymaga badania wpływu uchybień określonych w art. 439 na treść orzeczenia, jednakże niezbędne jest badanie faktu, czy określone w tym przepisie uchybienie w ogóle istnieje⁴⁹.

W doktrynie podkreśla się, iż kasacja strony powinna podnosić zarzuty jedynie wobec wyroku sądu odwoławczego, a nie wyroku sądu pierwszej instancji. Naruszenia zaistniałe w sądzie pierwszej instancji mogą być przedmiotem kasacji tylko wtedy, gdy przeniknęły do orzeczenia sądu odwoławczego, np. gdy sąd odwoławczy wadliwie zaaprobował zaistniałe w sądzie pierwszej instancji naruszenia prawa⁵⁰. Jest to oczywiście słuszne rozwiązanie. Łatwo sobie wyobrazić, że ponowna nieograniczona dopuszczalność zaskarżania orzeczeń pierwszoinstancyjnych stawiałaby sąd kasacyjny w roli trzeciej instancji. Należy przy tym mieć na uwadze, że postępowanie kasacyjne nie ma służyć weryfikowaniu poprawności orzeczeń po raz kolejny, ponieważ to powodowałoby jeszcze większy wpływ spraw do sądu kasacyjnego.

Kasację można wnieść także z powodu rażącego naruszenia prawa polegającego na tym, że sąd odwoławczy utrzymał w mocy orzeczenie sądu pierwszej instancji, chociaż mógł i powinien dokonać jego uchylenia lub zmiany. W takim przypadku należy wskazać te wadliwości orzeczenia sądu pierwszej instancji, które zdaniem skarżącego uzasadniały jego korekturę. Zarzuty stawiane orzeczeniu sądu pierwszej instancji podlegają rozważeniu przez sąd kasacyjny tylko w takim zakresie, w jakim jest to nieodzowne dla należytego rozpoznania zarzutów stawianych orzeczeniu sądu odwoławczego⁵¹.

Podniesiona w kasacji obraza prawa musi być realna, a nie pozorna. Jednocześnie musi to być obraza rażąca, mogąca w istotny sposób wpłynąć na treść zaskarżanego wyroku. Z kolei uchybienia, o których mowa w art. 439, mogą być podnoszone, gdy dotyczą orzeczenia sądu pierwszej instancji i nie zostały do-

⁴⁸ *Ibidem*, s. 966–967.

⁴⁹ W. Grzeszczyk, *Kodeks...*, s. 538.

⁵⁰ T. Grzegorzczak [w:] T. Grzegorzczak, J. Tylman, *op. cit.*, s. 967.

⁵¹ Wyrok SN z 19 grudnia 1996 r., V KKN 139/96, „Prokuratura i Prawo” 1998, nr 4, poz. 13.

strzeżone przez sąd odwoławczy, a także gdy dotyczą wprost tylko orzekania w drugiej instancji⁵².

Inne rażące naruszenie prawa to naruszenie porównywalne, gdy chodzi o jego wagę i doniosłość konsekwencji, z naruszeniami wymienionymi w art. 439⁵³. Dotyczyć może zarówno prawa materialnego, jak i procesowego. Odnosi się do uchybień rzucających się w oczy, jaskrawych, oczywistych, poważnych. Uchybienia te, zdaniem W. Grzeszczyka, należy łączyć z ich rangą i natężeniem nieprawidłowości, nie zaś jedynie z łatwością stwierdzenia ich istnienia⁵⁴. Inne rażące naruszenie prawa zachodzi, gdy naruszono przepis o takim znaczeniu dla prawidłowego rozpoznania i rozstrzygnięcia sprawy i uczyniono to w taki sposób, iż mogło mieć istotny wpływ na treść zaskarżonego orzeczenia⁵⁵. Rażące naruszenie prawa zachodzi, gdy organowi sądowemu uczynić można zarzut z powodu tego naruszenia, ale także wtedy, gdy niezależnie od tegoż organu doszło do rażącego pogwałcenia praw lub interesów strony⁵⁶.

Podstawą kasacji może być naruszenie zarówno prawa materialnego, jak i prawa procesowego. Wadliwa i wewnętrznie niespójna jest kasacja, która zarzuca jednocześnie obrazę prawa materialnego oraz obrazę przepisów postępowania, prowadzącą w konsekwencji do dokonania wadliwych ustaleń faktycznych. Zarzut obrazę prawa materialnego sensowny jest jedynie wtedy, gdy nie kwestionuje się treści ustaleń faktycznych poczynionych w sprawie przez sąd. W przypadku podniesienia w kasacji w odniesieniu do tego samego rozstrzygnięcia zarówno zarzutu obrazę prawa materialnego, jak i procesowego, pierwszy z nich może być rozpoznawany jedynie wówczas, gdy drugi okazał się bezasadny⁵⁷.

W doktrynie można spotkać się z poglądem, jakoby „naruszenie prawa”, które „mogło mieć istotny wpływ na treść orzeczenia”, mogło sugerować, iż chodzi o naruszenie prawa procesowego. Tymczasem, zdaniem R. Kmiecika, obraza prawa materialnego zawsze ma wpływ na treść orzeczenia. Nie sposób jednak uznać, że rażące naruszenie prawa materialnego nie należy do podstaw kasacyjnych⁵⁸. Faktycznie, ograniczenie podstaw kasacyjnych jedynie do obrazę prawa procesowego stanowiłoby podejście zbyt wąskie.

Nowela k.p.k. z 20 lipca 2000 r. ograniczyła zakres orzeczeń podlegających zaskarżeniu w trybie kasacyjnym ze względu na kierunek zaskarżenia.

⁵² T. Grzegorzczak [w:] T. Grzegorzczak, J. Tylman, *op. cit.*, s. 968.

⁵³ P. Hofmański, E. Sadzik, K. Zgryzek, *op. cit.*, s. 126.

⁵⁴ W. Grzeszczyk, *Kasacja w sprawach karnych*, Kraków 2001, s. 129.

⁵⁵ Wyrok SN z 3 kwietnia 1996 r., II KRN 2/96, OSPriP 1996, nr 11, poz. 12.

⁵⁶ Wyrok SN z 6 września 1996 r., II KKN 71/96, OSNKW 1997, nr 1–2, poz. 14.

⁵⁷ P. Hofmański, E. Sadzik, K. Zgryzek, *op. cit.*, s. 127–128.

⁵⁸ R. Kmiecik, *Warunki formalne kasacji a zarzuty kasacyjne w nowym kodeksie postępowania karnego*, „Prokuratura i Prawo” 1998, nr 9, s. 7.

Przez określenie „kierunek zaskarżenia” należy rozumieć stosunek skargi kasacyjnej do interesów procesowych oskarżonego⁵⁹. Pozostawiono prawo do wniesienia kasacji na korzyść oskarżonego w razie skazania na karę pozbawienia wolności bez warunkowego zawieszenia jego wykonania⁶⁰. Przyjęte rozwiązania w zakresie kasacji na korzyść wymagały prawnej symetrii w zakresie kasacji na niekorzyść. Taką kasację można wnieść w przypadku uniewinnienia oskarżonego, umorzenia postępowania z uwagi na znikomą społeczną szkodliwość czynu lub niepodleganie sprawcy karze albo z powodu niepoczytalności sprawcy⁶¹. Warto zauważyć, iż w rządowym projekcie ustawy nowelizującej proponowano możliwość wniesienia kasacji na niekorzyść jedynie w razie uniewinnienia oskarżonego⁶². Wyrazem dążenia do zwiększenia efektywności kasacji było też uproszczenie procedury przy kasacjach oczywiście bezzasadnych i oczywiście zasadnych. Tę zmianę niewątpliwie można uznać za kolejny krok w kierunku zmniejszenia liczby zalegających spraw i zwiększenia tempa rozpoznawania.

Ustawodawca ograniczył strony wnoszące kasację odpowiednim terminem, który wynosi 30 dni i liczony jest od daty doręczenia wyroku z uzasadnieniem. Wniosek o doręczenie należy z kolei złożyć w sądzie odwoławczym, który wydał wyrok, w zawitym terminie 7 dni od daty jego ogłoszenia. W razie jego przekroczenia prezes sądu odwoławczego, a po nowelizacji z 27 września 2013 r. także referendarz sądowy, wydaje zarządzenie o odmowie przyjęcia wniosku. Na zarządzenie prezesa sądu przysługuje zażalenie, które rozpoznawane jest przez Sąd Najwyższy⁶³, z kolei środkiem odwoławczym od zarządzenia wydanego przez referendarza sądowego jest sprzeciw.

Sąd odwoławczy jest zobowiązany z urzędu do doręczenia wyroku wraz z uzasadnieniem, gdy strona zamiast wniosku o doręczenie wyroku z uzasadnieniem od razu – w terminie przewidzianym dla tej czynności – złoży kasację. Następnie strona może w terminie 30 dni uzupełnić kasację⁶⁴. Sensowne wydaje się ograniczenie stron takim właśnie 30-dniowym terminem. Z jednej strony ustawodawca daje stronie kwestionującej prawidłowość orzeczenia odpowiednio dużo czasu na rozważenie zasadności i przygotowanie skargi kasacyjnej, z drugiej zaś przeciwdziała dalszemu przeciąganiu stanu niepewności stron.

Termin do wniesienia kasacji podlega odrębnemu liczeniu w odniesieniu do każdego z podmiotów uprawnionych do wniesienia kasacji⁶⁵.

⁵⁹ W. Grzeszczyk, *Postępowanie kasacyjne po nowelizacji kodeksu postępowania karnego*, „Prokuratura i Prawo” 2000, nr 11, s. 53.

⁶⁰ *Idem*, *Kodeks...*, s. 539.

⁶¹ *Ibidem*, s. 540.

⁶² W. Grzeszczyk, *Postępowanie...*, s. 56.

⁶³ Uchwała SN (7) z 27 lutego 2013 r., I KZP 26/12 OSNKW 2013, nr 4, poz. 27.

⁶⁴ T. Grzegorzczak [w:] T. Grzegorzczak, J. Tylman, *op. cit.*, s. 969.

⁶⁵ Postanowienie SN z 11 września 1996 r., II KZ 45/96, OSNKW 1996, nr 11–12, poz. 86.

Odnosząc się do formy wniosku o doręczenie orzeczenia z uzasadnieniem, należy zauważyć, że ustawa jej nie określa. Wniosek taki może być zatem złożony pisemnie, ale także za pomocą telefaksu, drogą elektroniczną czy ustnie. Wniosek złożony ustnie wymaga utrwalenia. Jak słusznie zauważa W. Grzeszczyk, forma notatki urzędowej będzie w tym przypadku wystarczająca⁶⁶. Brak ograniczeń w tym zakresie uznać należy za pożyteczny. Nie ma bowiem sensu dla zbytniego formalizowania prostej czynności, jaką jest wnioskowanie o doręczenie orzeczenia z uzasadnieniem. W tym miejscu warto przypomnieć, że *Federal Rules of Criminal Procedure* w art. 47 również dopuszcza składanie wniosków do sądu federalnego w formie ustnej, co może świadczyć o swoistym podobieństwie w stosowaniu instytucji kasacji w omawianych procedurach karnych.

W przeciwieństwie do kasacji wnoszonej przez strony, wniesienie kasacji przez Prokuratora Generalnego, Rzecznika Praw Obywatelskich i Rzecznika Praw Dziecka nie jest ograniczone żadnym terminem, jednakże uwzględnienie kasacji na niekorzyść oskarżonego wniesionej przez te podmioty po upływie 6 miesięcy od uprawomocnienia się orzeczenia jest niedopuszczalne. Wniesienie kasacji na niekorzyść oskarżonego po upływie 6 miesięcy od uprawomocnienia się orzeczenia nie oznacza niedopuszczalności samej kasacji. Podlega ona bowiem rozpoznaniu na zasadach ogólnych, jest dopuszczalna, ale nie może być uwzględniona na niekorzyść oskarżonego⁶⁷. Z aprobatą należy się odnieść do ograniczenia podmiotów szczególnych 6-miesięcznym terminem do wniesienia kasacji na niekorzyść. Jego brak stawiałby oskarżonego (tak jak brak terminu 30-dniowego w odniesieniu do kasacji wnoszonej przez strony) w sytuacji ciągłej niepewności co do ewentualnego wzruszenia prawomocnego orzeczenia. Termin ten mobilizuje też niewątpliwie podmioty szczególne do sprawnego przeprowadzenia postępowania przedkasacyjnego.

Podobnie jak jurysdykcja apelacyjna w prawie amerykańskim, tak i kasacyjna w polskim procesie karnym przyznana została Sądowi Najwyższemu. Strony wnoszą kasację za pośrednictwem sądu odwoławczego, którego wyrok skarżą, natomiast podmioty szczególne z art. 521 k.p.k. wnoszą ją bezpośrednio do Sądu Najwyższego. Motyw takiego uproszczenia procedury w przypadku podmiotów szczególnych wydaje się być jasny. Odpada bowiem w takim przypadku chociażby konieczność badania legitymacji podmiotowej do wniesienia kasacji czy też zachowania terminów.

Kolejną istotną kwestią formalną związaną z wniesieniem kasacji jest obowiązek wskazania, na czym polega zarzucane uchybienie (nie ma obowiązku wskazywania wpływu uchybienia na treść orzeczenia). Co istotne, dla wskazania, na czym polega zarzucane uchybienie, nie jest wystarczające wskazanie

⁶⁶ W. Grzeszczyk, *Terminy do wniesienia kasacji*, „Prokuratura i Prawo” 1999, nr 10, s. 116.

⁶⁷ T. Grzegorzczak [w:] T. Grzegorzczak, J. Tylman, *op. cit.*, s. 969.

przepisu, który zdaniem autora kasacji został naruszony. Konieczne jest osadzenie zarzutu obrazu przepisu prawa w realiach konkretnej sprawy i wskazanie, dlaczego sąd, postępując w taki, a nie inny sposób, obraził wskazany przepis⁶⁸. Przy braku spójności między treścią zarzutu kasacji a uzasadnieniem należy kierować się regułą interpretacyjną wyrażoną w art. 118 § 1, w myśl której znaczenie czynności procesowej ocenia się według treści złożonego oświadczenia⁶⁹. Niedopuszczalne jest formalne zaskarżenie jednego orzeczenia, podczas gdy zarzut w rzeczywistości jest kierowany przeciwko innemu rozstrzygnięciu⁷⁰. Warunek ten można odnieść w szczególności do akcentowanej, powyżej ograniczonej dopuszczalności skarżenia w kasacji orzeczenia sądu pierwszej instancji. Kasacja pozornie dotyczyłaby orzeczenia sądu drugiej instancji, faktycznie opierając się na orzeczeniu sądu pierwszej instancji. Z tego względu stanowisko wyrażone przez SN jest jak najbardziej słuszne.

Do warunków formalnych kasacji zalicza się również tzw. przymus adwokacko-radcowski – kasacji nie może sporządzić sama strona, choćby była adwokatem lub radcą prawnym. Instytucja ta ma zapewnić fachowość i ograniczyć bezzasadne, zbędne wnoszenie kasacji⁷¹. Co istotne, przymus adwokacko-radcowski dotyczy dwóch warunków określonych koniunkcyjnie, tj. sporządzenia i podpisania kasacji. Dla uznania, że są one spełnione, niezbędne jest dokonanie ich obu. Użyty tu zwrot „sporządzić” oznacza, że osoba, która podpisała kasację, wniosła również swój wkład intelektualny do treści tego pisma. Zatem obowiązek sporządzenia i podpisania kasacji przez adwokata lub radcę prawnego nie może polegać na odwołaniu się przez nich do treści własnoręcznego pisma strony⁷², jak również nie spełnia go ani podpisanie skargi sporządzonej przez samą stronę, ani wyrażona przez adwokata lub radcę prawnego w odrębnym piśmie akceptacja takiej skargi⁷³ lub – przy obecnych możliwościach technicznych – skopiowanie za pomocą komputera zawartości pliku zawierającego takie pismo⁷⁴.

Obowiązek uiszczenia opłaty sądowej w dniu wniesienia kasacji stanowi z kolei warunek formalny rozpoczęcia postępowania kasacyjnego. Obciąża on strony, poza prokuratorem. Jeżeli oskarżonych lub oskarżycieli posiłkowych lub prywatnych jest kilku, to każdy z nich, wnosząc kasację, obowiązany jest do uiszczenia opłaty. Dotyczy to także sytuacji, gdy strony czynią to w jednym piśmie procesowym. Zgodnie z orzecznictwem obowiązek uiszczenia opłaty od

⁶⁸ P. Hofmański, E. Sadzik, K. Zgryzek, *op. cit.*, s. 153.

⁶⁹ Postanowienie SN z 30 sierpnia 1999 r., III KZ 74/99, OSNKW 1999, nr 9–10, poz. 57

⁷⁰ Postanowienie SN z 18 września 2001 r., V KKN 23/01, „Prokuratura i Prawo” 2002, nr 4, poz. 10.

⁷¹ T. Grzegorzczak [w:] T. Grzegorzczak, J. Tylman, *op. cit.*, s. 969–970.

⁷² Postanowienie SN z 30 września 1996 r., V KZ 47/96, OSNKW 1996, nr 11–12, poz. 88.

⁷³ Postanowienie SN z 20 października 1998 r., III KZ 109/98, OSNKW 1998, nr 11–12, poz. 57.

⁷⁴ Postanowienie SN z 15 grudnia 2010 r., IV KZ 73/10, OSNwSK 2010, nr 1, poz. 2532.

kasacji spoczywa również na finansowym organie postępowania przygotowawczego w sprawach karnych skarbowych⁷⁵.

W rozporządzeniu Ministra Sprawiedliwości z 14 maja 2003 r. w sprawie wysokości opłaty od kasacji w sprawach karnych (DzU nr 97, poz. 886) ustalono opłatę od kasacji na kwotę 450 zł w sprawie, w której wyrok wydał sąd rejonowy, i 750 zł w sprawie, w której w pierwszej instancji wyrok wydał sąd okręgowy. Obowiązek ten nie dotyczy podmiotów uprawnionych do wnoszenia kasacji nadzwyczajnej⁷⁶.

Bieg procesowy kasacji uzależniony jest od wyniku dwuetapowej kontroli warunków formalnych jej dopuszczalności. Oceny dokonuje prezes sądu odwoławczego oraz niezależnie od tego – również Sąd Najwyższy. Zgodnie ze stanowiskiem wyrażonym w doktrynie prezes sądu odwoławczego nie jest wyłączony z mocy ustawy od wydawania zarządzeń w przedmiocie kasacji, gdy orzekał w składzie sądu odwoławczego, od którego wyroku wniesiono kasację (art. 40 § 3 k.p.k.). Przepis ten stanowi bowiem podstawę do wyłączenia sędziego, a nie prezesa sądu, a ponadto dotyczy „orzekania”, zaś takiego charakteru nie ma wydawanie zarządzeń⁷⁷.

Wniesienie kasacji po terminie, przez podmiot nieuprawniony albo niedopuszczalnej z mocy prawa stanowi uchybienie o charakterze bezwzględny i powinno skutkować odmową przyjęcia kasacji. Sąd wezwie stronę do usunięcia braku formalnego usuwalnego w terminie 7 dni, a w przypadku nieusunięcia – odmówi przyjęcia. Na zarządzenie o odmowie przyjęcia kasacji przysługuje zażalenie (nie jest ono objęte przymusem adwokacko-radcowskim)⁷⁸.

Do usuwalnych braków kasacji można zaliczyć: niezachowanie ogólnych warunków pisma procesowego wymienionych w art. 119, niezachowanie przymusu adwokacko-radcowskiego, niewskazanie, na czym polega zarzucone uchybienie, a także niewniesienie opłaty od kasacji przez stronę, chyba jest od niej zwolniona lub względnie zwolniona⁷⁹.

Dużą rolę w procesie kasacyjnym odgrywa mechanizm wstępnego filtrowania skarg kasacyjnych. Od jego sprawności zależy wyselekcjonowanie skarg zasługujących rzeczywiście na rozpoznanie i uchronienie sądu kasacyjnego przed zalaniem go przez nadmiernie wielką liczbę spraw. Prezes sądu odwoławczego, przyjmąwszy kasację, doręcza jej odpis pozostałym stronom. Po otrzymaniu pisemnej odpowiedzi prokuratora prezes sądu odwoławczego przesyła akta sądowi kasacyjnemu⁸⁰. Wydaje się, że wobec niemającego obciążenia Sądu

⁷⁵ Postanowienie SN z 26 maja 2000 r., V KKN 168/00, OSNKW 2000, nr 7–8, poz. 72.

⁷⁶ D. Świecki, *op. cit.*, s. 1255.

⁷⁷ P. Hofmański, *KPK. Komentarz*, t. 3, Warszawa 2012, s. 302.

⁷⁸ W. Grzeszczyk, *Kodeks...*, s. 551.

⁷⁹ P. Hofmański, E. Sadzik, K. Zgryzek, *op. cit.*, s. 179–180.

⁸⁰ W. Grzeszczyk, *Kodeks...*, s. 552.

Najwyższego skargami kasacyjnymi, taki dwuetapowy mechanizm wstępnej kontroli stanowi dobre rozwiązanie. Pozwala już na samym początku wyeliminować skargi niezasadne. Sąd Najwyższy może względnie szybko przystąpić do merytorycznego rozpoznania skargi.

Sąd Najwyższy co do zasady rozpoznaje kasację na rozprawie, a w wypadkach wskazanych w ustawie – na posiedzeniu bez udziału stron. Kasację wniesioną przez Ministra Sprawiedliwości, Prokuratora Generalnego, Rzecznika Praw Obywatelskich i Rzecznika Praw Dziecka zawsze rozpoznaje się na rozprawie. Na posiedzeniu Sąd Najwyższy może rozpoznać kasację i oddalić ją, jeśli uzna za oczywiście bezzasadną. Takie oddalenie nie wymaga pisemnego uzasadnienia, ale jest możliwe⁸¹.

Skład Sądu Najwyższego rozpoznającego kasację uzależniony jest od zaskarżonego wyroku sądu odwoławczego. Jeżeli kasacja dotyczy wyroku, SN rozpoznaje ją na rozprawie w składzie 3 sędziów. Gdy kasacja dotyczy wyroku orzekającego karę dożywotniego pozbawienia wolności, SN orzeka w składzie 5 sędziów. Jeżeli kasacja dotyczy orzeczenia SN, a wydano go w składzie szerszym niż jednoosobowy, kasację rozpoznaje się w składzie 7 sędziów. Kasację, przy rozpoznawaniu której nie jest konieczne orzekanie wyrokiem, SN rozpoznaje jednoosobowo, chyba że prezes SN zarządzi jej rozpoznanie w składzie 3 sędziów. W składzie 3 sędziów rozpoznaje się ponadto kasację od orzeczenia SN wydanego w składzie jednoosobowym.

Sąd Najwyższy rozpoznaje kasację w granicach zaskarżenia i podniesionych zarzutów, a w granicach szerszych jedynie w razie bezwzględnych podstaw uchylecia orzeczenia, poprawienia błędnej kwalifikacji prawnej i powodów uzasadniających uchylecie lub zmianę na korzyść oskarżonych, których środek nie dotyczy. SN nie może wykroczyć poza granice kasacji z uwagi na tzw. rażącą niesprawiedliwość orzeczenia. Sąd nie przeprowadza postępowania dowodowego co do istoty sprawy. Po rozpoznaniu kasacji SN oddala kasację albo zaskarżone orzeczenie uchyla w całości lub w części⁸². Kodeks nie określa formy orzeczenia SN oddalającego kasację. W doktrynie na ogół przyjmuje się, że o oddaleniu kasacji wniesionej od wyroku sąd kasacyjny orzeka wyrokiem⁸³. Jeśli wyrok uchylono i sprawę przekazano do ponownego rozpoznania, SN określa wskazania co do dalszego postępowania. Orzeczenie SN wydane w następstwie kasacji jest ostateczne i kasacja od niego (tzw. superkasacja) jest niedopuszczalna, przy czym należy zwrócić uwagę, iż ograniczenie to dotyczy wszystkich podmiotów uprawnionych do wniesienia kasacji⁸⁴.

⁸¹ T. Grzegorzczak [w:] T. Grzegorzczak, J. Tylman, *op. cit.*, s. 973.

⁸² *Ibidem*, s. 975.

⁸³ W. Grzeszczyk, *Postępowanie...*, s. 61.

⁸⁴ T. Grzegorzczak [w:] T. Grzegorzczak, J. Tylman, *op. cit.*, s. 977–978.

Biorąc pod uwagę liczne nowelizacje zmierzające do usprawnienia funkcjonowania procesu kasacyjnego, warto zestawić powyższe z praktycznym aspektem funkcjonowania kasacji. Takich praktycznych informacji dostarcza *Informacja o działalności Sądu Najwyższego w 2013 r.* Z oceny tej wynika, że systematycznie wzrastają trudności jurydyczne związane z rozpoznawaniem kasacji. Z zadowoleniem SN przyjmuje instytucję tzw. przesądu – dzięki temu do merytorycznego rozpoznania trafiają przeważnie skargi zasadne. Przedmiotem krytyki SN stała się z kolei objętość kasacji, które zdaniem SN są coraz bardziej obszerne, co nie zawsze wpływa na ich lepszą jakość⁸⁵. Ta zbyt duża objętość skarg wskazywana też jest przez SN jako jedna z przyczyn konieczności wyodrębnienia palestry kasacyjnej. Krytyka wydaje się nazbyt posunięta. Wskazywanie objętości skarg jako ich wady, częstokroć je dyskwalifikującej, prowadziłyby do sztucznego ograniczania. Wszak objętość skargi kasacyjnej nie ma znaczenia procesowego, a ustawodawca w żaden sposób nie wprowadza ograniczeń w tym zakresie.

Wśród powiązanych z konkretnymi rozstrzygnięciami postulatów SN wysuwa na plan pierwszy kontrowersyjny pomysł poddania specjalizacji czynności zawodowych pełnomocników podejmowanych przed SN. Zdaniem SN specjalizacja oraz ograniczenie liczby pełnomocników uprawnionych do występowania przed SN byłoby korzystne dla stron⁸⁶. Wątpliwości na tle wysuwanego już wcześniej przez SN postulatu specjalizacji czynności zawodowych pełnomocników podejmowanych przed SN zgłosił A. Bojańczyk. Zadaje mianowicie pytanie, dlaczego samo wprowadzenie tzw. palestry kasacyjnej, czy też korpusu obrońców kasacyjnych miałyby dawać gwarancję wysokiego poziomu kasacji sporządzanych i wnoszonych przez jego członków. Zastanawia się również, czy w takim przypadku nie należałoby wyraźnie sformułować w ustawie ustanowienia takiej specjalizacji. Krytykuje ponadto pomysł przez pryzmat braku jakichkolwiek narzędzi procesowych pozwalających eliminować zachowania ujawniające brak profesjonalizmu. Ostatnia wątpliwość dotyczy kwestii kryteriów wyodrębnienia ewentualnej palestry kasacyjnej⁸⁷. Wątpliwości A. Bojańczyka wydają się słuszne. Nie wydaje się bowiem, by wyodrębnianie grupy specjalistów od kasacji – palestry kasacyjnej, czy też korpusu obrońców kasacyjnych z szerszej grupy profesjonalistów, jakimi są adwokaci i radcowie prawni, mogło się przyczynić do zwiększenia jakości wnoszonych kasacji i efektywności całego procesu kasacyjnego.

⁸⁵ *Informacja o działalności Sądu Najwyższego w 2013 r.*, Warszawa 2014, <http://www.sn.pl>, s. 171–172.

⁸⁶ *Ibidem*, s. 172–173.

⁸⁷ A. Bojańczyk, *Czy celowe jest wyodrębnienie wyspecjalizowanego korpusu obrońców kasacyjnych przy Sądzie Najwyższym*, „Palestra” 2011, z. 11–12, s. 176–179.

Informacja o działalności Sądu Najwyższego w 2013 r. dostarcza ciekawych danych statystycznych dotyczących wpływu, rozpatrywania i pozostałości kasacji w latach 2011–2013 r. Wpływ kasacji w prezentowanym okresie wyniósł odpowiednio: 1708, 1710 i 1735 spraw, rozpatrzono: 1609, 1606, 1940 spraw, natomiast pozostałość to: 655, 759 i 554 spraw⁸⁸.

Powyższe dane wskazują na niemalejące obciążenie Sądu Najwyższego sprawami kasacyjnymi i niesłabnącą „popularność” kasacji. To wspomniane obciążenie SN kasacjami, przybierające we wcześniejszych latach postać masową i powodujące ogromne zaległości, skłania ustawodawcę do szukania coraz skuteczniejszych rozwiązań prawnych dotyczących kasacji. Niewątpliwie kasacja na stałe wpisała się w system polskiego postępowania karnego.

Krytycy prawa amerykańskiego wskazują, iż nie może być mowy o „systemie karnym” w prawie amerykańskim. Mamy tu do czynienia jedynie z „pseudosystemem”. W tymże pseudosystemie nie wyodrębniono instytucji kasacji, funkcjonuje jedynie apelacja z pewnymi elementami kasacyjnymi, pozostawiono też dużą dowolność sądom. Odmiennie na tym tle przedstawia się polski proces karny. Kasacja została zdefiniowana i wyodrębniona w procesie karnym. Można wręcz stwierdzić, że polski proces karny jest w tej kwestii doskonalszy, ponieważ daje stronom jasne podstawy do wystąpienia z tym szczególnym środkiem odwoławczym.

W związku z powyższym należy stwierdzić, że obecnie brak jest możliwości porównania obu instytucji kasacji, tej funkcjonującej na gruncie prawa amerykańskiego i rodzimej. Powyższe spowodowane jest przede wszystkim faktem, że porównaniom prawnym poddają się jedynie instytucje lub zjawiska homogeniczne. Inaczej mówiąc, homogeniczność normatywna jest warunkiem racjonalnych w nauce prawa badań komparatystycznych.

Ponieważ w prawie Stanów Zjednoczonych występują tylko pewne elementy znanej prawu kontynentalnemu instytucji kasacji, a analogia w tej kwestii jest dość odległa, w rzeczywistości nie ma możliwości porównania obu instytucji.

Bibliografia

- Bojańczyk A., *Czy celowe jest wyodrębnienie wyspecjalizowanego korpusu obrońców kasacyjnych przy Sądzie Najwyższym*, „Palestra” 2011, z. 11–12.
Cao D., *Translating Law*, New York 2007.
Fletcher G.P., *American Law in Global Context*, New York 2005.
Geeroms Gostyński Z., Stefański R.A., Zabłocki S., *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, t. II, Warszawa 2004.

⁸⁸ *Informacja...*, s. 177.

- Grzegorzczak T. [w:] T. Grzegorzczak, J. Tylman, *Polskie postępowanie karne*, Warszawa 2011.
- Grzeszczyk W., *Kasacja w sprawach karnych*, Kraków 2001.
- Grzeszczyk W., *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, Warszawa 2008.
- Grzeszczyk W., *Postępowanie kasacyjne po nowelizacji kodeksu postępowania karnego*, „Prokuratura i Prawo” 2000, nr 11.
- Grzeszczyk W., *Terminy do wniesienia kasacji*, „Prokuratura i Prawo” 1999, nr 10.
- Hofmański P., *KPK. Komentarz*, t. 3, Warszawa 2012.
- Hofmański P., Sadzik E., Zgryzek K., *Kodeks postępowania karnego*, t. 3: *Komentarz do artykułów 468–682*, Warszawa 2004.
- Kmieciak R., *Warunki formalne kasacji a zarzuty kasacyjne w nowym kodeksie postępowania karnego*, „Prokuratura i Prawo” 1998, nr 9.
- Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, red. J. Skorupka, Warszawa 2015.
- Kulesza C., *Niektóre aspekty prawa do obrony w świetle orzecznictwa Sądu Najwyższego USA*, „Palestra” 1995, nr 9–10.
- Laidler P., *Konstytucja Stanów Zjednoczonych Ameryki. Przewodnik*, Kraków 2007.
- Langer T., *Stany w USA. Instytucje – praktyka – doktryna*, Warszawa 1988.
- Margulies P., *The Writ of Habeas Corpus: The Right To Have Your Day in Court*, New York 2006.
- Murzynowski A., *Prawomocność orzeczeń sądowych jako przesłanka kasacji* [w:] *Środki zaskarżenia w procesie karnym. Księga pamiątkowa ku czci Profesora Zbigniewa Dody*, red. A. Gaberle, S. Waltoś, Kraków 2000.
- Paprzycki L.K. (red.), Grajewski J., Steinborn S., *Komentarz aktualizowany do art. 425–673 Kodeksu postępowania karnego*, lex.online.wolterskluwer.
- Rogacka-Rzewnicka M., *Kasacja w polskim procesie karnym*, Warszawa 2001.
- S., *Comparative Law and Legal Translation Why the Terms Cassation, Revision and Appeal should not be Translated*, „American Journal of Comparative Law” 2002, no. 50(1).
- Sarnecki P., *Ustroje konstytucyjne państw współczesnych*, Kraków 2007.
- Świecki D. [w:] *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, red. J. Skorupka, Warszawa 2015.
- Tokarczyk R., *Prawo amerykańskie*, Kraków 2003.

Streszczenie

Celem artykułu jest próba porównania nadzwyczajnego środka odwoławczego, który został przewidziany w polskim Kodeksie postępowania karnego – kasacji – do uregulowań zawartych w prawie Stanów Zjednoczonych. W pierwszej części opracowania skupiono się na przedstawieniu kwestii historycznych związanych z genezą prawa karnego i procedury karnej USA. Następnie scharakteryzowany został amerykański system prawny, jak również przybliżona została specyfikacja tego systemu. Kolejno w sposób szczegółowo przybliżono postępowanie apelacyjne w amerykańskim procesie, które w sposób odmienny niż w polskim ustawodawstwie nie stanowi odrębnej i jednolitej procedury. W drugiej części artykułu skupiono się na przedstawieniu uregulowań zawartych w Kodeksie postępowania karnego. Omówiono warunki formalne do wniesienia kasacji, podstawy kasacyjne i procedurę postępowania przed Sądem Najwyższym. Zagadnienia szczególnie problematyczne poparto przykładami z doktryny i orzecznictwa. W podsumowaniu zajęto stanowisko, że ze względu na różne systemy prawne występujące w obu krajach porównanie obu instytucji na zasadzie analogii jest obecnie niemożliwe.

Słowa kluczowe: porównanie, kasacja, prawo amerykańskie

ANNULMENT IN THE POLISH AND US LEGAL SYSTEM – COMPARISON ATTEMPT

Summary

The purpose of this article is an attempt to compare the extraordinary remedy- annulment, which was provided by the Polish Code of Criminal Procedure, with the provisions in the law of the United States. In the first part the study focuses on the presentation of historical issues related to the genesis of criminal law and criminal procedure of the United States. Then the American legal system was characterised, as well as the approximate specification of this system. Successively the appellate proceedings in the American process were brought into consideration, which unlike the Polish proceedings, does not constitute a separate and uniform procedure. In the second part the article focuses on the presentation of the regulations contained in the Code of Criminal Procedure. The discussion relates to the formal requirements for filing the annulment and the grounds and procedure for annulment proceedings in the the Supreme Court. The most problematic issues were exemplified with the doctrine and jurisprudence. In the summary the article addresses the statement that due to the significant differences between legal systems of Poland and United States of America, the comparison of the institution of annulment on the basis of analogy is currently impossible.

Keywords: comparison, common law, american law